

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री गोपाल पराजुली
माननीय न्यायाधीश श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय
फैसला

मुद्दा:- लेनदेन।

०७०-CI-०१९९

प्यूठान जिल्ला, बरौला गाउँ विकास समिति वडा नं. ७ बस्ने चित्र बहादुर जि.सी. ----१ पुनरावेदक
वादी

विरुद्ध

प्यूठान जिल्ला, बरौला गाउँ विकास समिति वडा नं.७ बस्ने तनसरा वि.क -----१ प्रत्यर्थी
प्रतिवादी

शुरु तहमा फैसला गर्ने:-

माननीय जिल्ला न्यायाधीश श्री शम्भुराम कार्की

प्यूठान जिल्ला अदालत

फैसला मिति:- २०६८/१०/२५

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने:-

माननीय न्यायाधीश श्री शेषराज सिवाकोटी

माननीय न्यायाधीश श्री मिहिरकुमार ठाकुर

पुनरावेदन अदालत तुलसीपुर

फैसला मिति:- २०६९/११/१३

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२(१)(क) बमोजिम निस्सा प्रदान भै दायर हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार छ:-

तनसरा वि.क.ले म चित्रबहादुर जि.सी. सँग मिति २०६४/२/२० गते नगद रु.४८,४००।- (अठ्चालिस हजार चार सय) ऋण लगी सो वापतमा बोहरीको रुख मुनीको पाटो भोगबन्धकीमा भोगचलन गरी खानु भनी तमसूक गरी दिनु भएकोमा माग्न जाँदा ठगी मुद्दा दिइन । हाल तारेखमा छु । तमसूक बमोजिम जग्गा भोगचलन गर्न नदिई भोगबन्धकी रजिष्ट्रेशन पारित नगरी दिनु भएकोले मेरो साँवा रु.४८,४००।- र सोको कानून बमोजिम भरी भराउ हुँदासम्म हुने ब्याजसमेतको रकम र कोर्टफि तथा अन्य दस्तुरसमेत दिलाई भराई पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको फिरादपत्र ।

फिराद दावी झुठा हो । विपक्षीसँग मैले २०५० सालमा घर खर्च गर्न भनी रु.१०,०००।- ऋण लिएकोमा उक्त ऋण कटाउन भनी दुई पटकसम्म गरी रु.६,८००।- विपक्षी वादीलाई दिएको हुँ । विपक्षीले मलाई रुपैयाँ चुक्ता गर्न सक्दैनौं भने बन्धकी तमसूक गरी देउ भनी कागज निकाली सहीछाप गराई विश्वासमा पारी झुक्याई कागज गराई लगेकोमा पछि जिल्ला प्रशासन कार्यालय प्यूठानमा आई सो विषयमा छलफल हुँदा विपक्षीले मलाई रु.१०,०००।- रुपैयाँ दिएको र मैले बुझाएको रकमसमेत बुझी लिएको स्वीकार गरी बयान गरेको र मिति २०६४/२/२० गते रु.४८,४००।- को भोगबन्धकी तमसूकसमेत गरेको थाहा पाई ठगीतर्फ जाहेरी गरी मुद्दा मुद्दा चलिरहेको छ । भोगबन्धकी गराएको भए जग्गा भोग गर्न आउनु पर्ने थियो । भोग गर्न नदिएमा नदिएको भनी ऐनको म्यादभित्र उजुर गर्नु पर्नेमा सो नगरी जालझेल बेइमानी गरी म अबला नारीलाई ठग्ने नियत राखी आएको हुँदा झुठा फिराद दावी खारेज गरी पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिउत्तर पत्र ।

वादीले २०५० सालमा दिएको रु.१०,०००।- को कानून विपरीतको ब्याज जोडी २०५३ सालमा रु.२३,०००।- को तमसूक गराएको र तमसूकको म्याद नाघेपछि २०६४ सालमा रु.४८,४००।- को भोगबन्धकी तमसूक प्रतिवादी तनसरा वि.क.को छोराहरु कोही पनि घरमा नभएको समयमा अनपढ महिलालाई झुक्यानमा पारी कागज गराएका हुँदा सोही लेनदेनको विषयमा जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा छलफल हुँदा थाहा जानकारी पाई प्रतिवादीले ठगी मुद्दा दिएकी छिन । निज वादीले प्रतिवादीलाई झुक्याई भोगबन्धकीको तमसूक गरी ठगी गरेको हुँदा प्रतिवादीले वादीलाई कुनै रकम दिनु पर्ने होइन भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिवादीका साक्षी दीपक सिंह रायमाझीले शुरु अदालतमा गरेको बकपत्र ।

आदेशानुसार प्रतिवादीबाट सक्कल लिखत पेश भई मिसिल सामेल रहेको ।

वादीबाट प्रतिवादीले लिएको रकम रु.१०,०००।- र सोको कानून बमोजिम ब्याजमा प्रतिवादीले दिएको रकम रु.६,८००।- कटाई वादीले प्रतिवादीबाट अरु बाँकी रकम भराई लिन पाउने ठहर्छ । अरुमा लिखत बमोजिमको वादी दावी पुग्न सक्दैन भन्ने शुरु प्यूठान जिल्ला अदालतको फैसला ।

प्रत्यर्थी प्रतिवादी तनसरा वि.क.ले मसँग मिति २०६४/२/२० गते नगद रु.४८,०००।- कर्जा लिई तमसूक कागज गरी दिएकोमा उक्त रकम दिनुको सट्टा उल्टै ठगी मुद्दा दिएकी छन्। मेरो साँवा ब्याजसमेत दिलाई पाउँ भन्ने फिराद दावीलाई स्वीकार गरेको, लिखतको कानूनी अस्तित्वलाई अदालतलेसमेत स्वीकार गरी सोही लिखतबाटै केही रकम भराई दिने र बाँकी रकममा वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहराई के, कुन आधारमा लिखतलाई आंशिक मान्यता दिएको र बाँकीलाई मान्यता दिन नमिल्ने हो भन्ने सम्बन्धमा मौन रही गरेको फैसलाले न्यायिक संकट श्रृजना गरेको र मुलुकी ऐन, लेनदेन व्यवहारको १, २, ३, ४, ५ तथा प्रमाण ऐन, २०३१ को २६, २७ र ५४ को प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशसमेतको प्रतिकुल हुँदा बदर उल्टी गरी मेरो शुरु फिराद जिकिरबमोजिम इन्साफ दिलाई पाउँ भन्ने पुनरावेदक वादीको पुनरावेदन अदालत तुलसीपुरमा लिएको पुनरावेदन जिकिर ।

आजै यसै इजलासबाट ठगी मुद्दामा ठगी गरेको ठहर भई फैसला भएकोले शुरु अदालतको फैसला उपर लिखत बमोजिमको रकम दिलाई पाउँ भन्ने पुनरावेदक वादीको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन। प्रत्यर्थी प्रतिवादी तनसरा वि.क.ले वादीबाट २०५० साल बैशाख महिनामा लिएको रु.१०,०००।- (दश हजार) र सोको कानून बमोजिम हुने ब्याजमा प्रतिवादीले बुझाएको रकम रु.६,८००।- कटाई वादीले प्रतिवादीबाट भराई लिन पाउने ठहराएको शुरु प्यूठान जिल्ला अदालतको मिति २०६८/१०/२५ को फैसला मनासिव देखिँदा सदर हुने ठहर्छ भन्ने पुनरावेदन अदालत तुलसीपुरको मिति २०६९/११/१३ को फैसला।

मैले मिति २०६४/२/२० को भोगबन्धकी नाम दिइएको तमसूक फिरादसाथ पेश गरेको छु। सो लिखतमा भएको सहिछाप सम्बन्धमा बयान हुँदा विपक्षीले लिखतमा लागेको सहिछापलाई स्वीकार गर्नु भएको छ। उक्त लिखतको व्यहोरा स्वीकार गरेपछि जिल्ला र पुनरावेदन अदालतबाट लेनदेन व्यवहारको ५ नं. को देहाय १ बमोजिम तमसूक कट्टा गराएको छ, छैन केही विवेचना नगरी मनोगत र हचुवा तबरले लेनदेन व्यवहारको ३, ५, नं. विपरीत मेरो तमसूक जिवित रहँदा रहँदै तमसूकमा उल्लेख रकम मध्ये केही मात्र पाउने गरी भएको जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत तुलसीपुरको फैसला वादी दाबी भन्दा बाहिर गै फैसला भएको र कपाली तमसूक बमोजिम तिरे बुझाएको तथ्ययुक्त लिखत प्रमाण पेश गर्न सकेको नदेखिँदा रुपैयाँ बुझी वादीले कट्टा दिएको भन्न नमिल्ने भनी सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित (ने.का.प. ०४६, नि.नं. ३८७१) नजिर समेतको त्रुटी हुँदा मुद्दा दोहोर्न्याई हेरी पाउँ भन्ने वादी चित्रबहादुर जि.सी. को यस अदालतमा लिएको निवेदन दाबी।

यसमा यसै लगाउको ठगी मुद्दामा आजै यसै इजलासबाट मुद्दा दोहोर्न्याई हेर्ने निस्सा प्रदान भएको र प्रस्तुत मुद्दा उक्त मुद्दासँग अन्तरप्रभावी भएको हुँदा सोही आधार कारणबाट पुनरावेदन अदालत तुलसीपुरबाट मिति २०६९/११/१३ मा भएको फैसलामा मुलुकी ऐन लेनदेन व्यवहारको महलको दफा ४, ५ र ६ नं., अदालती बन्दोबस्तको ७८ र १८४(क) नं. तथा प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ३ र ५४ को व्याख्यामा गम्भीर त्रुटी भई न्याय प्रशासन

ऐन, २०४८ को दफा १२ को उप-दफा १ को खण्ड (क) को अवस्था विद्यमान देखिँदा मुद्दा दोहोर्न्याई हेर्न निस्सा प्रदान गरिएको छ भन्ने यस अदालतको मिति २०७०/४/१७ को आदेश ।

नियम बमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको मिसिल अध्ययन भयो । आजको पेशीमा दुवैतर्फका कानून व्यवसायी अनुपस्थित रहनु भयो ।

प्रतिवादीले वादीबाट २०६४/२/२० मा रु.४८,४००।- ऋण लिई सो बापत जग्गा खानु भनी भोगबन्धकी कागज गरिदिनु भएकोमा कागज बमोजिम जग्गा भोग गर्न नदिएको र लिखत पनि पारित गरी नदिएकोले उल्लिखित थैली र सोको सयकडा १० को दरले हुने ब्याज समेत प्रतिवादीबाट दिलाई भराई पाउँ भनी वादीले मुलुकी ऐन लेनदेन व्यवहारको महलको २, ४, ७ र रजिष्ट्रेशनको महलको ६ नं. को आधार लिई २०६८/१/६ मा नालेस दिनु भएकोमा सो भन्दा पहिला २०६७/६/१९ मा विवादित तमसूककै विषयवस्तुलाई लिएर प्रतिवादी विरुद्ध ठगीको अभियोगपत्र दायर भएको सो अभियोगपत्र पुग्ने ठहरेको कारणबाट वादीले प्रतिवादीलाई २०५० साल बैशाख महिनामा दिएको रु. १०,०००।- र सोको कानून बमोजिम हुने ब्याजमा प्रतिवादीले दिएको रकम रु.६,८००।- कटाई बाँकी रकम भरी पाउने ठहर्छ भनी शुरु प्यूठान जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला नै पुनरावेदन अदालत तुलसीपुरबाट २०६९/११/१३ मा सदर भएको पाइन्छ। त्यसमा चित्त नबुझाई यी प्रतिवादीले यस अदालतमा मुद्दा दोहोर्न्याई पाउँ भनी दिएको निवेदनमा २०६४/२/२० को लिखत सद्दे भएको र उल्लिखित तमसूक जिवित रहँदारहँदै दावी बमोजिम पूरै साँवा ब्याज नभराएको नमिलेको भन्ने जिकिर देखिन्छ। लगाउको ठगी मुद्दासँग प्रस्तुत मुद्दा अन्तर्प्रभावी भएको र पुनरावेदन अदालतको फैसलामा मुलुकी ऐन लेनदेन व्यवहारको महलको ४, ५, ६ नं.समेतको त्रुटि देखिएको भन्ने आधारमा मुद्दा दोहोर्न्याई हेर्ने निस्सा प्रदान भएको पाइन्छ।

अब पुनरावेदन अदालतको फैसला मिले, नमिलेको र वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्ने नपुग्ने भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनु पर्ने देखियो।

वादीले प्रस्तुत फिराद पत्र दायर गर्दा लेनदेन व्यवहारको २, ४, ७ र रजिष्ट्रेशनको महलको ६ नं. को आधार लिएको पाइन्छ। २ नं. कपाली तमसूकसँग, ४ नं. ब्याज भराउनु पर्ने कुरासँग र ५ नं. साँवा ब्याज लिँदा पुन्याउनु पर्ने रीतसँग सम्बन्धित रहेको पाइन्छ। रजिष्ट्रेशनको महलको ६ नं. पारित नभएको लिखतसँग सम्बन्धित देखिन्छ। लेनदेन व्यवहारको २ नं. र रजिष्ट्रेशनको महलको ६ नं. परस्परविरोधी कानूनको रूपमा बनेका देखिन्छन्। लेनदेन व्यवहारको २ नं. अन्तर्गतको लिखत पारित हुनै पर्ने प्रकृतिको लिखत देखिन आउँदैन। तर रजिष्ट्रेशनको महलको ६ नं. अन्तर्गतको लिखत पारित हुनै पर्ने र पारित नभएमा सो बमोजिम दिए लिएको धन साहुले कपाली सरह भरी पाउने कुरासँग सम्बन्धित भई नितान्त बेग्लाबेग्लै प्रयोजनका लागि बनेको कानूनी व्यवस्था देखिन्छ। अतः एउटै व्यवहारमा अट्न नसक्ने दुई भिन्नाभिन्नै कानून समाती फिरादीले दिएको फिराद कैफियतपूर्ण देखिन्छ।

वादीले प्रस्तुत मुद्दा २०६८/१/६ मा दिनुभएको छ भने वादी उपर यसै तमसूकको विषयलाई लिएर २०६७/६/ १९ मा ठगीको अभियोगपत्र दायर भएको पाइन्छ। विवादित तमसूक हुँदाको अवस्थामा साहुले ऋणीलाई ठगीको महलको १ नं. अनुसार ललाउने फकाउने लगायतको कार्य गरी सोको प्रभावमा परी ऋणीले विवादित तमसूक गरेको नदेखिएको समेतको आधार लिई यी वादीले ठगी गरेको भन्ने अभियोगदावी पुग्ने ठहर्‍याई भएको शुरु जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत तुलसीपुरको फैसला उल्टी भई यस इजलासबाट आजै फैसला भएको अवस्था छ। तर यी वादीले ठगी मुद्दाबाट सफाई पाएको भन्दैमा प्रस्तुत मुद्दाको वादीदावी स्वतः पुग्छ भन्नु उपयुक्त हुँदैन। सो ठगी मुद्दामा यी वादीले स्वेच्छापूर्वक व्यक्त गरेको जिकिर यी वादीका विरुद्ध प्रमाण नलाग्ने भन्न मिल्दैन। उक्त मुद्दामा यी वादीले अनुसन्धानकर्ता समक्ष गरेको मिति २०६७/६/६ को बयानमा २०५३/४/६ मा तनसरा वि.क. संग रु.२३,०००।- को कागज गराउदा आफूले निज तनसरालाई थप थैली दिएको भन्ने कुनै कुरा उल्लेख गर्न नसकी थैली रु.१०,०००।- को साँवामा लाग्ने रु.१३,०००।- को ब्याज जोडी ठाडो कागज गराएको भनी जवाफ ८ मा तथा सो लिखतमा उजूर गर्ने १० वर्षको हदम्याद काटेपछि पुनः साँवा ब्याज जोडी २०६४/२/२० मा रु.

४८,४००।- को विवादित लिखत गराएको व्यहोरा उल्लेख गरेको देखिन्छ। यसबाट यी वादीले ऋणी तनसरालाई रु.१०,०००।- नगद मात्र दिएको र बाँकी रकमहरू ब्याज बापत थपेको भन्ने कुरालाई प्रतिवादीले मौकाको बयानमा स्वीकार गरेको देखिन्छ। उल्लिखित कागज र मिति २०६७/६/५ मा यी वादीले जिल्ला प्रशासन कार्यालय प्यूठानमा गरेको कागज निजले राजी खुशीका साथ गरेको हो होइन भन्ने सम्बन्धमा यी प्रतिवादीले प्यूठान जिल्ला अदालतमा बयान गर्दा सो बयानको जवाफ ४ मा मैले जग्गाको आयस्ता नखाएको हुँदा गाउँघरको ब्याज मासिक सयकडा २ रुपैयाँले हुने ब्याज तिर्ने बुझाउने शर्त थियो भनी उल्लेख गरेको व्यहोराबाट यी वादीले तनसरा वि.क.बाट गराएको २०६४/२/२० को भोगबन्धकी लिखत बापत उक्त मितिमा यी वादी र प्रतिवादी बीच रु.४८,४००।- को नगद थैली लेनदेन भै तमसूक भएको देखिन नआई यिनले मौकामा गरेको बयान अनुसार ब्याज बापतको रकम थपेर लिखत भए गरेको प्रमाणित हुन्छ।

प्रस्तुत लेनदेन विषयमा जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा थैली असूल उपर गरी पाउँ भनी वादीले निवेदन दिएको भन्ने कुरा ठगी मुद्दामा अदालतमा गरेको बयानको जवाफ १२ मा देखिन्छ। उताबाट असफल भएपछि र वादीका विरुद्ध ठगी मुद्दा दायर भएपछि विवादित २०६४/२/२० को लिखत समाती वादीले अदालतमा प्रवेश गरेको अवस्था छ। लिखतमा लिखतका लेखक साक्षी नारायणप्रसाद श्रेष्ठ, प्रतिवादीका छोरा गोरबहादुर वि.क. र केशव आचार्य समेत ३ जना साक्षी रहेकोमा वादीले कुनै पनि साक्षीलाई उपस्थित गराई आफ्नो पक्षमा बकपत्र गराउन सकेको देखिँदैन । साक्षी केशव आचार्यले २०५० सालमा वादीले प्रतिवादी तनसरा वि.क.लाई दिएको रु. १०,०००।-को थैलीको ब्याज नै बढाउँ चढाई २०५३ सालमा र २०६४ सालमा लिखत भएको हो वादीलाई ऋणीहरूले दुई पटक गरेर रु.६,८००।- बुझाएका हुन् भनी वादीका विरुद्धमा ठगी मुद्दामा बकपत्र गरेको देखिन्छ। प्राविधिक कारणले वादी विरुद्धको ठगी तर्फको अभियोगदावी पुग्न नसकेको कारणबाट वादी विरुद्धका ती प्रमाणहरूलाई बेवास्ता गर्दा सही न्याय सम्पादन हुन सक्दैन। जो यथार्थ हो त्यसलाई न्यायिक दृष्टिकोणबाट विश्लेषण गर्न र बोल्न पर्छ। प्राविधिकता र यान्त्रिकताको

अलमलले न्यायलाई रोक्ने छेक्ने काम गर्न नसक्ने हुदा ठगी मुद्दामा यी वादीले नै स्वीकार गरेको जिकिर विरुद्ध पूरै वादी दावी पुग्ने भनी ठहर गर्नु सर्वथा अनुचित हुने देखिन्छ । अतः वादीले प्रतिवादीलाई २०५० सालमा रु. १०,०००।- सम्म ऋण दिएको र प्रतिवादीबाट दुई पटक गरी रु.६,८००।- प्राप्त गरिसकेको कुरा स्पष्ट रुपमा प्रमाणित भएको देखिँदा प्रत्यर्थी प्रतिवादी तनसरा वि.क.ले वादीबाट २०५० साल बैशाख महिनामा लिएको रु.१०,०००।- र सोको कानून बमोजिम हुने ब्याजमा प्रतिवादीले बुझाएको रकम रु.६,८००।- कटाई बाँकी थैली मात्र वादीले प्रतिवादीबाट भराई लिन पाउने ठहराएको शुरू प्यूठान जिल्ला अदालतको मिति २०६८/१०/२५ को फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत तुलसीपुरको मिति २०६९/११/१३ को फैसला मिलेकै देखिदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन। दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाई दिनु।

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत:- हर्कबहादुर क्षेत्री

कम्प्युटर टाइप गर्ने:- विष्णुदेवी श्रेष्ठ

इति सम्बत् २०७२ साल चैत्र २२ गते रोज २ शुभम् -----